

Jørgen Svalund

Akademikerne og organisering av høyt utdannede arbeidstakere

Fafo-notat
2018:03

Jørgen Svalund

Akademikerne og organisering av høyt utdannede arbeidstakere

Fafo-notat 2018:03

© Fafo 2018

ISSN 0804-5135

Innhold

Forord	4
Innledning	5
Utviklingen i hoved- organisasjonenes medlemstall.....	7
Organisasjonsgrad – levekårsundersøkelsen	10
Organisering blant høyt utdannede i ulike sektorer og næringer	12
Betyr kjønn og alder noe for organisering?	14
Organisasjonsgrad innen fagfelt og yrker	16
Organisering av utdanningsgruppene fremover – medlemspotensial.....	19
Antall sysselsatte og sysselsatte med master eller høyere utdanning i årene fremover .	22
Antall medlemmer hos Akademikerne i årene fremover	24
Referanser	26

Forord

Prosjektet Akademikerne og organisering av høyt utdannede arbeidstakere er initiert og finansiert av Akademikerne.

Dette er et notat som tar for seg fagorganiseringen av høyt utdannede arbeidstakere, de som har master eller høyere utdanning i Norge. Hvor høy andel er organisert, og hvor i arbeidslivet er en høy andel i denne gruppen uorganisert? Hvor mange sysselsatte vil ha slik høy utdanning i fremtiden, og gitt forventninger om fremtidig sysselsetting, hvor mange medlemmer kan Akademikerne forvente å ha dersom de klarer å organisere en omtrent like stor andel som de gjør for tiden? Mange har gitt innspill til notatet underveis. Takk til Nina Sverdrup Svendsen og Anne Folkvord hos Akademikerne for gode innspill. Ved Fafo har Sissel Trygstad og Kristin Alsos kvalitetssikret, og Bente Bakken har stått for ferdigstilling. Feil og mangler ved rapporten slik den nå foreligger hefter ved undertegnede.

Fafo, februar 2018

Jørgen Svalund

Innledning

Organisasjonsgraden i Norge (49 prosent i 2016) er lav sammenlignet med andre land i Norden, men nokså høy sammenlignet med land utenfor Norden (Nergaard 2017). Siden 1995 har den gått noe ned. Nedgangen har i stor grad funnet sted innen vareproduksjon, mens organiseringen innenfor ulike andre sektorer har ligget relativt stabilt (Nergaard m.fl. 2015:96). Hovedorganisasjonene, inkludert Akademikerne, arbeider for å rekruttere medlemmer og styrke organisasjonsgraden. Det er da viktig å ha en klar oppfatning om hvor organisasjonene har lyktes i å organisere medlemmer og har en høy organisasjonsgrad, og hvor de i mindre grad lykkes med rekrutteringen. I dette notatet beskrives organisering av høyt utdannede arbeidstakere, med et særskilt blikk på Akademikernes evne til å organisere arbeidstakere som kan være medlem i organisasjonen. Vi fokuserer på Akademikernes organisasjonsgrad innenfor ulike utdanningsretninger og sektorer, noe som kan gi forståelse av hvor Akademikerne, og andre hovedorganisasjoner som organiserer høyt utdannede arbeidstakere, har muligheter for å rekruttere nye medlemmer.

Arbeidsmarkedet i Norge er i endring. Antallet sysselsatte har økt kraftig de senere årene, og det samme har antallet arbeidstakere med høyere utdanning. I tillegg til en beskrivelse av organiseringen blant utdanningsgruppene i Norge slik den er nå, beskrives også potensialet for organisering av høyt utdannede arbeidstakere fremover gitt prognoser for sysselsetting og behov for sysselsatte med høyere utdanning frem til 2035.

I notatet benyttes registeropplysninger om utviklingen i antall yrkesaktive medlemmer i ulike hovedorganisasjoner, foreliggende studier som bygger på Arbeidskraftsundersøkelsene, samt Levekårsundersøkelsene om arbeid 2013 og 2016, som vi har slått sammen. Det er få kortsiktige endringer i fagorganisering i Norge, og ved å slå sammen disse to undersøkelsene får vi mulighet til å analysere forskjeller i mer detalj, en metode som også brukes av Drange m.fl. (2017) i deres beskrivelse av uorganiserte arbeidstakere, og trekk ved denne gruppen arbeidstakere.

Registerbaserte opplysninger over medlemmer i hovedorganisasjoner, basert på innrapportering fra organisasjonenes medlemsregister, gir de mest nøyaktige anslagene på antall, og andel som er organisert. De nyeste tilgjengelige registertallene er fra 2014 (Nergaard 2016a). Til nærmere analyser av de som er organisert brukes vanligvis arbeidskraftsundersøkelsen (AKU) eller Levekårsundersøkelsen (LKU). I disse undersøkelsene får respondenter som oppgir at de i sin viktigste (største) jobb er ansatt spørsmål om de er med i en fagforening eller ikke. Organisasjonsgraden blir litt overestimert i disse utvalgsundersøkelsene, og litt mer i LKU enn i AKU, grunnet utvalgskjeller, frafall og representativitet. Organisering i fagforeninger dreier seg om arbeidstakere som kollektivt slutter seg sammen. Personer som ikke er ansatt (arbeidstakere), men selvstendig sysselsatt (næringsdrivende) regnes ikke med i utregninger av organisasjonsgrader, da deres medlemskap i fagorganisasjoner dreier seg om noe litt annet enn det som har vært regnet som kjernen i arbeidstakeres medlemskap i fagorganisasjoner. Noen ansatte, for eksempel leger, kan også drive selvstendig virksomhet ved siden av, og være medlem i fagorganisasjoner som selvstendige (f.eks Akademikerne Næringsdrivende). I Levekårsundersøkelsen regnes disse som nevnt som arbeidstakere, så lenge de oppgir at deres hovedaktivitet er

som ansatt i en virksomhet. Når vi ser på potensiale for organisering av høyt utdannede i årene som kommer finnes det dessverre kun tall over sysselsatte, det vil si at tallene i den delen av notatet både inkluderer arbeidstakere og selvstendige.

Utviklingen i hoved- organisasjonenes medlemstall

Medlemstallene i hovedorganisasjonene endres over tid, fordi antallet arbeidstakere endres, og fordi næringsstruktur og organisasjonsgrad generelt endres. Antall medlemmer, og endringer i styrkeforholdene mellom hovedorganisasjonene kan bety noe for organisasjonenes politiske gjennomslagskraft, og ressursene de har tilgjengelig. Som nevnt er det registertall som best viser medlemsutviklingen hos de ulike hovedorganisasjonene, og hos frittstående forbund. Alle organisasjoner har sine egne medlemstall, men i disse inngår gjerne selvstendig næringsdrivende, studentmedlemmer, pensjonistmedlemmer og enkelte andre grupper som ikke er yrkesaktive, og som ikke skal regnes med når andelen organiserte lønnstakere beregnes. Tabell 1 er hentet fra Nergaard (2016a:9), og viser at medlemstallene i de ulike hovedorganisasjonene har utviklet seg litt ulikt over tid. Antallet yrkesaktive som er medlem i fagorganisasjoner har generelt økt i perioden, og har gått opp med 14 prosent fra 2004 til 2014. I samme periode har antallet yrkesaktive medlemmer i Akademikerne økt fra 101 759 i 2004 til 134 589 i 2014, eller 32 prosent (tabell 2). At organisasjonsgraden som helhet, og LO og YS sin andel av de organiserte allikevel har sunket, skyldes at det i samme periode har vært en sterk vekst i antallet lønnstakere.

Tabell 1. Hovedorganisasjonenes yrkesaktive medlemmer. 2004-2014.

	Samlet	LO	YS	Akademikerne	Unio	Frittstående
2004	1116230	592388	152342	101759	185128	84613
2005	1118797	586202	152349	89378	203368	87500
2006	1142961	598082	154470	92535	209654	88220
2007	1164247	606483	155936	97506	213632	90690
2008	1196889	622000	159911	102676	218714	93588
2009	1198381	614500	159400	105784	223487	95210
2010	1206710	614500	158263	110316	227202	96429
2011	1219773	620000	159115	115057	228713	96888
2012	1244791	628500	162319	121088	234884	98000
2013	1254011	627000	157098	129689	241224	99000
2014	1269374	632000	156696	134589	246089	100000

Kilde: Nergaard 2016: 9, tabell 1.1. Registerbaserte tall.

Som nevnt har Akademikernes medlemsvekst vært større enn gjennomsnittet. I tabell 2 har vi sett nærmere på tallene for antall yrkesaktive medlemmer hos Akademikernes (tabell 1), og regnet på prosentvis endring i medlemsvekst. Akademikerne mistet 12 prosent av sine medlemmer fra 2004 til 2005, noe som henger sammen med at Forskerforbundet og Presteforeningen meldte seg ut av Akademikerne i 2005. Videre, i 2009 gikk Advokat-

foreningene ut av Juristforbundet. Etter 2005 har den årlige medlemsveksten vært på mellom 4 og 5 prosent, med unntak av 2009 hvor den var noe lavere og 2013 hvor den var noe høyere.

Tabell 2. Prosentvis endring i Akademikernes yrkesaktive medlemmer 2004-2014.

	Vekst fra året før		Vekst fra 2004	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
2005	-12381	-12	-12381	-12
2006	3157	4	-9224	-9
2007	4971	5	-4253	-4
2008	5170	5	917	1
2009	3108	3	4025	4
2010	4532	4	8557	8
2011	4741	4	13298	13
2012	6031	5	19329	19
2013	8601	7	27930	27
2014	4900	4	32830	32

Kilde: Utrechnet med basis i tabell 1.

Akademikerne har hatt en sterk vekst i antall medlemmer de senere år, og i Nergaard (2016a) kommer det frem at Akademikernes andel av alle organiserbare (yrkesaktive) øker. Samtidig, og som vi kommer tilbake til senere i notatet (figur 2), har antallet sysselsatte med master eller høyere utdanning vokst kraftig i samme periode. Det går derfor an å spørre om Akademikernes medlemsvekst holder tritt med veksten i antallet arbeidstakere med høyere utdanning, eller om medlemsveksten betyr at de organiserer en stadig større andel av arbeidstakere med høyere utdanning? Vi har brukt AKU for 4 kvartal hvert år i perioden 2004-2014 til å beregne antall arbeidstakere med master eller høyere utdanning, og koblet det med registrert antall yrkesaktive Akademikermedlemmer for å finne Akademikernes organisasjonsgrad blant arbeidstakere med master eller høyere utdanning. Tabell 3 viser at Akademikerne, selv om de har en vekst i antall medlemmer, organiserte en stadig lavere andel av arbeidstakere med master eller høyere utdanning frem til 2012, før de igjen har klart å organisere en noe høyere andel av de høyest utdannede.

Tabell 3. Akademikernes andel av arbeidstakere med høyere utdanning, 2004-2014.

	Antall arbeidstakere med master eller høyere, AKU 4 kvartal	Yrkesaktive medlemmer i Akademikerne	Organisasjonsgrad blant høyt utdannede, Akademikerne
2004	142926	101759	71
2005	142967	89378	63
2006	142289	92535	65
2007	159799	97506	61
2008	179842	102676	57
2009	179112	105784	59
2010	194231	110316	57
2011	208977	115057	55
2012	219246	121088	55
2013	220614	129689	59
2014	219694	134589	61

Kilder: AKU 4 kvartal (antall arbeidstakere med master eller høyere utdanning).

Organisasjonsgrad – levetårsundersøkelsen

Den samlede organisasjonsgraden har sunket de senere år (Nergaard 2016a). Akademikerne organiserer kun arbeidstakere med høyere utdanning, det vil si de som har mastergrad eller høyere utdanning. Organisasjonsgraden har tradisjonelt vært høyere blant arbeidstakere med høy utdanning, spesielt profesjonsutdanningene, for eksempel blant leger, men også blant sykepleiere og lærere som Unio organiserer. Levetårsundersøkelsen 2013-2016 (heretter kun levetårsundersøkelsen) viser at mens 53 prosent av arbeidstakere med kortere utdanning enn mastergrad er fagorganisert, gjelder det samme for 72 prosent av de som har master eller høyere utdanning (tabell 4). Spørreundersøkelser, som AKU og LKU, er utvalgsundersøkelser og gir en høyere organisasjonsgrad enn registerbaserte fulltelling. Samtidig gir LKU et noe høyere anslag enn AKU på organisasjonsgraden (Drange m.fl. 2017:8). Av den grunn finner LKU en organisasjonsgrad på 55 prosent i perioden 2013-2016, mot 51,7-51,9 med bruk av register (Nergaard 2016a:9). Selv om det er en forskjell blant alle gir AKU det samme anslaget på organisasjonsgrad blant de med mastergrad eller høyere utdanning (Nergaard 2016a:15).

Tabell 4. Medlem i fagforening? Etter utdanningsnivå. Andel og (N).

	Ja	Nei	Vet ikke	Totalt (N)
Utdanningsnivå under mastergrad	53	46	1	100 (25596)
Mastergrad eller høyere utdanning	72	28	0	100 (3248)
Alle	55	44	1	100 (28844)

Kilde: LKU 2013-2016

Mens Akademikerne er en organisasjon som kun organiserer medlemmer med høyere utdanning, favner LO, YS og Unio bredere, enten ved å organisere arbeidstakere uavhengig av utdanningsnivå (YS og LO), eller ved å også organisere arbeidstakere med lavere utdanningsnivå enn mastergrad (Unio). Tabell 5 viser hvordan organiserte arbeidstakere fordeler seg mellom hovedorganisasjonene i alt, og etter utdanningsnivå. Blant arbeidstakere med master eller høyere er 52 prosent av alle fagorganiserte organisert hos Akademikerne, mens 17 prosent er organisert hos Unio. I følge levetårsundersøkelsen er rundt 6 prosent av de fagorganiserte arbeidstakerne med utdanningsnivå lavere enn mastergrad organisert hos Akademikerne, mens halvparten med dette utdanningsnivået er organisert hos LO.

Tabell 5. Hvilken hovedorganisasjon er de fagorganiserte medlem i? I alt og etter utdanningsnivå.

	LO	YS	Unio	Akademiker ne	Frittstående fagforbund	Usikker	Totalt (N)
Utdanningsnivå under mastergrad	50	15	15	6	9	6	100 (7366)
Mastergrad eller mer	10	4	17	52	11	5	100 (1547)
Alle	43	13	15	14	10	6	100 (8913)

Kilde: LKU 2013-2016

Organisering blant høyt utdannede i ulike sektorer og næringer

---

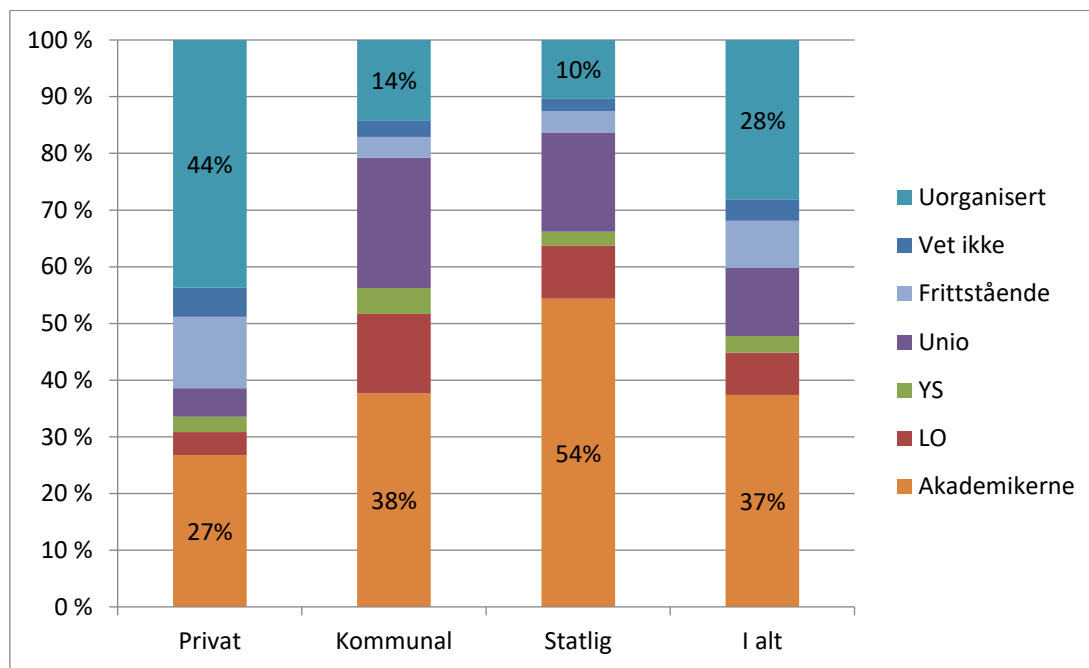
Hvor høy andel av arbeidstakere med høyere utdanning som er uorganisert, og hvor stor andel av dem som organiseres av Akademikerne, henger tett sammen med hvor i arbeidslivet den enkelte arbeidstaker arbeider (figur 1). I LKU får den enkelte spørsmål om de jobber i et personlig eid firma, i et aksjeselskap, organisasjon eller lignende, i kommunal virksomhet, i fylkeskommunal virksomhet, eller i en statlig virksomhet? Det er grunn til å anta at det fleste legene på offentlig styrte sykehus svarer at de arbeider i staten heller enn i et aksjeselskap eller lignende (privat), selv om vi ikke kan vite det sikkert. Sykehusene er tross alt fristilt. Blant høyt utdannede som er ansatt i staten er det kun 10 prosent som er uorganisert, mens det er hele 44 prosent, nesten halvparten, som er uorganisert i privat sektor. Slik sett er det en høy andel organiserbare i privat sektor. Litt over halvparten av de som er organisert i privat sektor er organisert hos Akademikerne. Det er et lavere antall arbeidstakere som jobber i staten enn i kommuner og fylkeskommuner, men det er en høyere andel av Akademikernes medlemmer. De fleste med høyt utdanningsnivå i kommunen er organisert, men de er organisert hos andre hovedorganisasjoner enn Akademikerne. I kommunal og statlig sektor organiserer også Unio en stor andel. Alt i alt er Akademikerne den dominerende hovedorganisasjonen blant høyt utdannede i offentlig sektor.

Som vi har sett henger organisasjonsgrad sammen med sektor, også blant de med master eller høyere utdanning. I tabell 6 kommer andelen uorganiserte, og organiserte fordelt på hovedorganisasjon, frem etter næringshovedgruppe blant arbeidstakere med master eller høyere utdanning. Vi har er brukt en gruppering som dels «blander» næring og sektor. Noen av næringshovedgruppene, som undervisning, består i hovedsak av arbeidstakere ansatt i offentlige virksomheter, mens industrien i hovedsak består av private virksomheter. I næringsinndelingen under (tabell 6) er undervisning i privat regi tatt ut fra gruppen «undervisning», mens vi har laget en kategori kalt «offentlig sektor for øvrig», hvor offentlig ansatte arbeidstakere fra alle næringer som er dominert av arbeidstaker i private virksomheter, som industri, bygg mv. er plassert.

Andelen uorganiserte er lav innen offentlig administrasjon og forsvar, og trygdeordninger underlagt offentlig forvaltning, og innen undervisning i offentlig sektor. Akademikerne organiserer nesten to tredeler av arbeidstakerne med høy utdanning innen denne næringshovedgruppen. Også innen undervisning i offentlig sektor er andel uorganiserte relativt lavt, og der er mer enn fire av ti med mastergrad eller høyere utdanning organisert hos Akademikerne, en klart høyere andel enn hos Unio. Andelen uorganiserte i offentlig sektor er høyere innen «offentlig sektor for øvrig», som er en restkategori som fanger opp arbeidstakere ansatt i offentlig sektor fra en rekke næringer. I disse organiserer Akademikerne også en klart lavere andel enn i de andre næringshovedgruppene innen offentlig sektor. Organisasjonsgraden er klart lavere i næringshovedgrupper innenfor privat sektor. Tabellen viser at det er en høy andel uorganiserte arbeidstakere med høy utdanning innen privat service, og innen finans, rådgivning, IKT mv., Som kolonnen med

antallet respondenter (N) i tabellen også indikerer, er det svært mange med høy utdanning som arbeider innen finans, rådgivning, IKT mv., slik at det også er et høyt *antall* arbeidstakere som er uorganisert, mens det er et lavere antall uorganiserte arbeidstakere i privat service. Akademikerne organiserer en relativt høy andel av de som er organisert innen industri, olje, bygg med mer.

Figur 1. Fagorganisering blant arbeidstakere med master eller høyere utdanning. I alt og etter sektor.

Kilde: LKU 2013-2016

Tabell 6. Organisasjonsgrad blant arbeidstakere med master eller høyere utdanning. Etter næring. Prosent og N

	Akademikerne	LO	YS	Unio	Frittstående	Usikker	Uorganisert	Sum	N
Industri, olje, bygg mm	26	3	1	5	19	5	42	100	413
Privat service	11	8	5	5	10	5	56	100	273
Finans, rådgivning, IKT mv.	28	2	3	3	12	6	46	100	738
Helse, undervisning, kultur mv. i privat sektor	44	7	1	12	9	4	23	100	213
Offentlig administrasjon og forsvar, og trygdeordninger underlagt offentlig forvaltning	66	11	4	6	2	1	10	100	494
Undervisning i offentlig sektor	42	11	3	25	4	3	11	100	889
Offentlig sektor for øvrig	33	10	1	25	8	3	21	100	185

Kilde: LKU 2013-2016

Betyr kjønn og alder noe for organisering?

Noen bransjer eller næringer er kvinnedominerte, mens andre er mannsdominerte. Kvinner arbeider i større grad enn menn i offentlig sektor. Det er derfor viktig å se på organisasjonsgraden blant kvinner og menn hver for seg. I tabell 7 har vi gjort det, både for arbeidslivet som helhet, og innenfor ulike sektorer. Tallene for alle arbeidstakere med master eller høyere utdanning viser at menn i større grad enn kvinner er uorganisert, og en noe høyere andel kvinner enn menn er medlem i Akademikerne. Videre viser den at Akademikerne organiserer en like høy andel kvinner som menn i hver av de tre sektorene. Tabellen bekrefter at en høy andel er uorganisert i privat sektor, både blant kvinner og menn. Endelig kommer det frem at det er en klart høyere andel uorganiserte menn enn kvinner i staten.

Tabell 7. Fagorganisering blant kvinnelige og mannlige arbeidstakere med master eller høyere utdanning. I alt og etter sektor.

	Alle		Privat		Kommunal		Statlig	
	Mann	Kvinne	Mann	Kvinne	Mann	Kvinne	Mann	Kvinne
Uorganisert	33	23	45	42	13	15	15	6
Usikker	3	5	4	7	2	3	1	3
Frittstående	10	6	14	10	5	3	3	4
LO	6	9	3	5	16	13	7	11
YS	3	3	2	3	2	6	3	2
Unio	9	15	4	7	22	24	16	19
Akademikerne	36	39	27	26	40	37	54	55
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
N	1745	1486	1051	598	190	353	496	528

Kilde: LKU 2013-2016

Det er en høyere andel unge enn eldre som er uorganisert. Samtidig tyder andre undersøkelser på at det er enklere å få unge uorganiserte til å bli medlem i en fagorganisasjon enn det er å få eldre som har vært uorganisert i mange år til å organisere seg (Nergaard & Svalund 2009). Av den grunn er alder viktig. Dersom de unge i mindre grad enn eldre organiserer seg kan det bidra til en ytterligere reduksjon i organisasjonsgraden. Tabell 8 bekrefter at andelen organiserte blant arbeidstakere med høyt utdanningsnivå generelt, og hos Akademikerne, øker med alder. Et unntak er de frittstående fagorganisasjonene, som organiserer en høyere andel unge enn eldre arbeidstakere med høy utdanning.

Tabell 8. Fagorganisering blant arbeidstakere med master eller høyere utdanning. Etter alder.

	Uorganisert	Usikker	Frittstående	LO	YS	Unio	Akademi-kerne	Sum	N
20-29	36	8	12	4	2	8	30	100	397
30-39	32	5	10	7	3	9	35	100	1141
40-49	26	2	7	9	3	11	42	100	864
50-59	26	3	6	8	3	16	38	100	577
60-69	13	0	4	8	3	26	45	100	254

Kilde: LKU 2013-2016

Tabell 8 viser at unge i mindre grad er organisert. Samtidig er det mens den enkelte er ung at det er enklest å få noen til å organisere seg. I tabell 9 tar vi for oss hvordan organisasjonsgradene fordeler seg på næring på samme måte som i tabell 6, men nå bare blant de yngste. Tabellen viser at organisasjonsgraden er klart høyere blant de yngste i industrien, og at Akademikerne også organiserer en klart lavere andel unge arbeidstakere innen industrien. De frittstående organisasjonene organiserer en klart høyere andel blant de yngste arbeidstakerne enn blant alle arbeidstakere i industrien. Også innen helse, undervisning, kultur mv i privat sektor er det en høyere andel uorganiserte blant unge med master eller høyere utdanning, men der organiserer Akademikerne en omtrent like høy andel. Innen offentlig sektor er det stor forskjell på organisasjonsgraden til alle og de unge med master eller mer innenfor «offentlig sektor for øvrig», mens det ikke er noen signifikante forskjeller mellom unge og alle innen de andre offentlige næringshovedgruppene.

Tabell 9. Organisasjonsgrad blant arbeidstakere under 36 år med master eller høyere utdanning. Etter næringshovedgruppe. Prosent og N.

	Akademikerne	LO	YS	Unio	Frittstående	Usikker	Uorganisert	Sum	N
Industri, olje, bygg mm	17	4	2	8	29	8	33	100	126
Privat service	9	11	3		7	9	61	100	109
Finans, rådgivning, IKT mv.	25	3	4	2	12	8	47	100	311
Helse, undervisning, kultur mv. i privat sektor	44	4		6	10	1	34	100	68
Offentlig administrasjon og forsvar, og trygdeordninger underlagt offentlig forvaltning	63	7	3	10	2	1	15	100	156
Undervisning i offentlig sektor	38	10	4	19	6	5	17	100	258
Offentlig sektor ellers	24	4		6	27	6	33	100	49

Kilde: LKU 2013-2016

Organisasjonsgrad innen fagfelt og yrker

Som nevnt er organisasjonsgraden tradisjonelt høy i profesjonsfagene. Andelen og antallet arbeidstakere med høyere utdanning har økt de senere tiår, og en del av disse arbeidstakerne hører ikke nødvendigvis til i tradisjonelle profesjonsfag. I tabell 10 kommer andel uorganiserte, og hvilken hovedorganisasjon de organiserte hører til i, frem etter fagfelt. Tabellen viser at andelen uorganiserte varierer kraftig mellom ulike fagfelt. Mens bare 11 prosent innen helse, sosial og idrettsfag er uorganisert, er 55 prosent av arbeidstakerne med utdanning innen økonomiske og administrative fag det samme. Akademikerne er største hovedorganisasjon blant de høyt utdannede med utdanninger innen økonomiske og administrative fag, men organiserer kun 18 prosent av arbeidstakerne med slik utdanning. Også innen primærnæringsfag, samferdsel, sikkerhet, servicefag, som er en liten gruppe i absolutte tall, og innen naturvitenskaplige, håndverks og tekniske fag er andelen uorganiserte høy. Samtidig organiserer Akademikerne en del av de som er organisert innen naturvitenskaplige, håndverks og tekniske fag. Tabell 10 viser endelig at Akademikerne ikke er den største hovedorganisasjonen verken innenfor humanistisk/estetiske fag (18 prosent av de organiserte) eller innen lærer/pedagogiske fag (31 prosent av de organiserte). Blant arbeidstakere innenfor disse fagfeltene organiserer Unio en stor andel av de høyt utdannede arbeidstakerne.

Tabell 10. Andel uorganiserte og organiserte i ulike hovedsammenslutninger blant arbeidstakere med mastergrad eller høyere utdanningsnivå. Etter fagfelt. Prosent (N).

	Akademikerne	LO	YS	Unio	Frittstående organisasjoner	Usikker	Uorganisert	Sum (N)
Humanistiske/estetisk fag	14	14	3	36	5	3	24	99 (311)
Lærer/pedagogiske fag	25	14	8	28	3	4	18	100 (146)
Samfunnsvitenskap og jus	50	10	3	8	5	1	23	23 (647)
Økonomiske/ adm.fag	18	9	6	3	6	3	55	55 (378)
Naturvitenskap/håndverk/tekniske fag	40	2	1	8	13	6	30	30 (1123)
Helse- sosial- og idrettsfag	55	5	1	14	9	4	11	11 (469)
Primærnæringsfag, samferdsel, sikkerhet, servicefag, og uoppgitt	24	16	5	8	6	5	36	36 (160)

Kilde: LKU 2013-2016

Arbeidstakerne med utdanning innen fagfeltene i tabell 10 arbeider i ulike deler av arbeidslivet, og forskjellene har ikke bare med utdanning, men også med ulikheter mellom sektorer å gjøre. I tabell 11 er tallene fra tabell 10 splittet opp på sektor. Når vi splitter opp slik blir tallene for noen av fagfeltene små, og derfor er enkelte av de mindre fagfeltene slått sammen i tabellen. Tabellen viser at andelen uorganiserte i privat sektor særlig er høy innen fagfeltene samfunnsvitenskap, jus, øk./adm., og i restkategorien «andre». Heller ikke Akademikerne, som organiserer en stor andel av arbeidstakerne med denne utdanningsbakgrunnen, organiserer en høy andel i privat sektor. Også innen fagfeltene naturvitenskap/håndverk/tekniske fag er det en lav andel organiserte, og en klart lavere andel innenfor disse fagfeltene i privat sektor er organisert hos Akademikerne, sammenlignet med i kommunal og statlig sektor.

Tabell 11. Andel uorganiserte og organiserte i ulike hovedsammenslutninger blant arbeidstakere med master eller høyere utdanning. Etter fagfelt og sektor. Prosent og N.

		Akademikerne	LO	YS	Unio	Frittstående	Usikker	Uorganisert	Sum	N
Privat	Samfunnsvitenskap, jus og øk./adm utd	19	6	5	3	8	3	57	100	519
	Naturvitenskap/håndverk/tekniske fag	32	1	2	5	16	7	37	100	781
	Helse- sosial- og idrettsfag	52	2	2	7	13	4	19	100	134
	Alle andre fagfelt	11	11	3	9	9	5	52	100	215
Kommunal	Samfunnsvitenskap, jus og øk./adm utd	43	19	7	16		1	16	100	135
	Naturvitenskap/håndverk/tekniske fag	53	8		20	3	1	15	100	108
	Helse- sosial- og idrettsfag	44	13	1	15	12	3	13	100	102
	Alle andre fagfelt	23	15	7	33	3	5	13	100	202
Statlig	Samfunnsvitenskap, jus og øk./adm utd	63	12	3	8	2	1	12	100	370
	Naturvitenskap/håndverk/tekniske fag	59	4	2	14	5	3	14	100	231
	Helse- sosial- og idrettsfag	61	3	1	18	6	5	6	100	228
	Alle andre fagfelt	25	18	4	40	2	2	10	100	198

Kilde: LKU 2013-2016

Arbeidstakere uten profesjonsidentitet, som grupper med utdanning innen økonomi og administrasjon, er i mindre grad enn arbeidstakere innen profesjonsutdanninger organisert. Tabell 11 viser arbeidstakere med høy utdanning etter yrkeshovedgrupper. Ettersom vi baserer oss på utvalgsundersøkelser, og det er få i utvalget med master eller høyere utdanning innen militære yrker, kontoryrker, salgs- og serviceyrker, håndverkeryrker, prosess- og maskinoperatøryrker, og transportarbeideryrker, har vi slått sammen disse yrkeshovedgruppene til en gruppe. Tabellen viser at mens noen med høyere utdanning karakteriseres som ledere i yrkesstatistikken, og noen arbeider i høyskoleyrker, har de fleste yrker som faller inn under «akademiske yrker».

Tabell 12. Arbeidstakere med master eller høyere utdanning, fordelt etter yrkesfelt.

	Prosent
Ledere	12
Akademiske yrker	71
Høyskoleyrker	11
Militære yrker og uoppditt, kontoryrker, salgs- og serviceyrker, håndverkere, prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere	6
Total (N)	100 (3438)

Kilde: LKU 2013-2016

I tabell 13 ser vi på om og hvor disse ulike yrkesgruppene organiserer seg. Det er lavest andel organiserte arbeidstakere blant militære yrker mv., og også blant ledere er det en del som er uorganisert. Akademikerne følger dette mønsteret, og organiserer en høy andel innen de akademiske yrkene, som også utgjør den største gruppen i absolutte tall. 27 prosent av de med masterutdanning eller mer innen høyskoleyrker er organisert hos Akademikerne, mens nesten en tredel av de organiserte lederne er medlemmer i Akademikerne.

Tabell 13. Organisasjonsgrad blant arbeidstakere med master eller høyere utdanning. Etter yrkesfelt. Hovedgrupper.

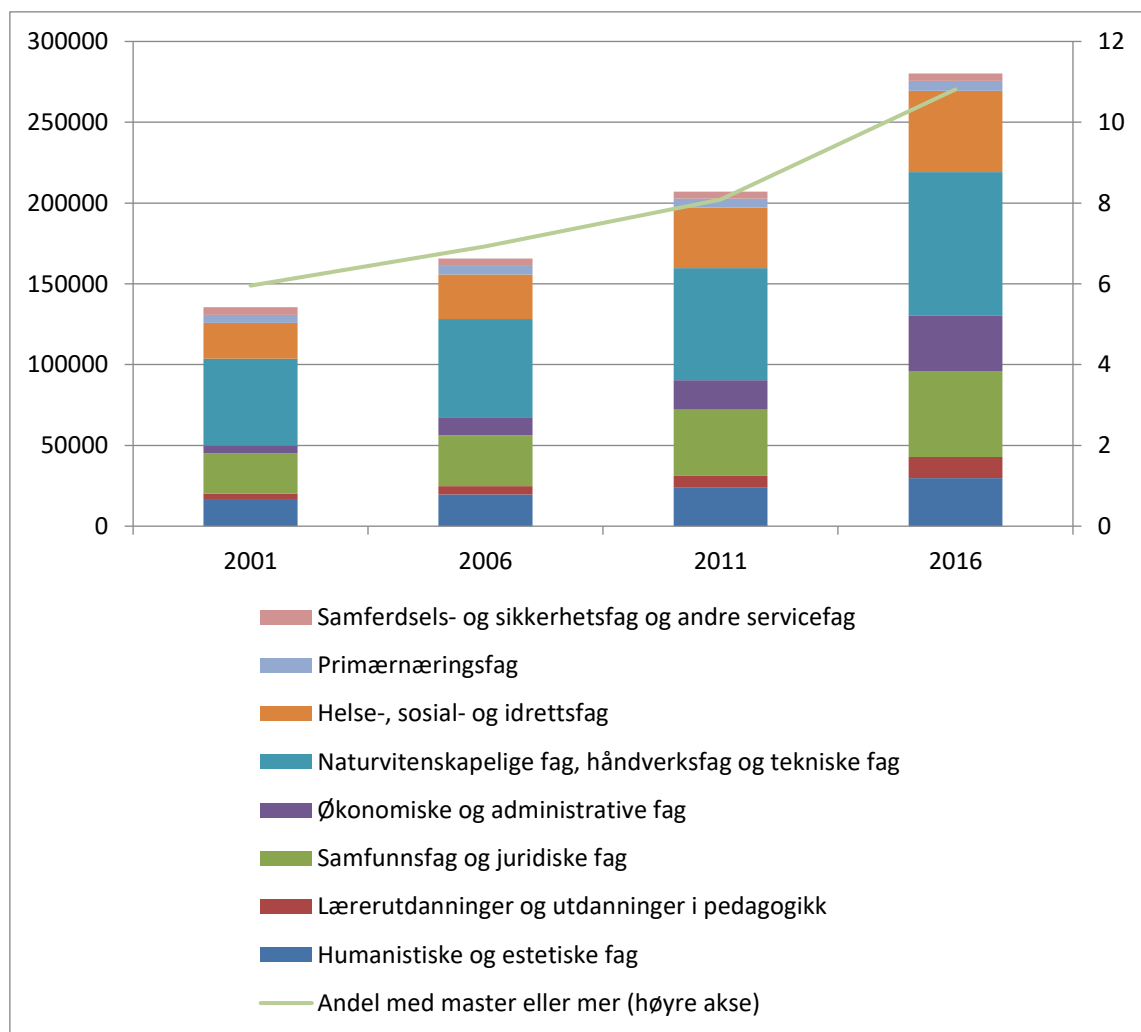
	Akademi kerne	LO	YS	Unio	Fritt- stående forbund	Usikker	Uorganisert	Sum (N)
Ledere	32	6	3	6	9	2	43	100 (381)
Akademiske yrker	43	7	3	15	7	4	22	100 (2304)
Høyskoleyrker	27	9	3	4	16	6	36	100 (359)
Militære yrker og uoppditt, kontoryrker, salgs- og serviceyrker, håndverkere, prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere	10	15	1	6	7	6	56	100 (188)

Kilde: LKU 2013-2016

Organisering av utdanningsgruppene fremover – medlemspotensial

Det norske arbeidsmarkedet blir større, det er flere sysselsatte uansett utdannelse i dag enn før. Samtidig endres arbeidsmarkedet i Norge, og andelen med høyere utdanning har gått opp over lengre tid (figur 2). Antallet med høyere utdanning har økt, både i absolutte tall og som relativ andel av alle sysselsatte. Mens rundt 6 prosent av alle sysselsatte i alderen 15-74 år hadde master eller høyere utdanning i 2001 økte det til 11 prosent i 2016.

Figur 2. Antall og andel (høyre akse) sysselsatte med master eller høyere utdanning, etter fagfelt 2001-2016.

Kilde: registertall, SSB.

Når organisasjonsgraden måles og diskuteres er det vanlig å konsentrere seg om lønnstakere, de som er i arbeid og mottar lønn for arbeidet fra en arbeidsgiver. Organisering slik vi kjenner det har i stor grad dreid seg om at arbeidstakere organiserer seg kollektivt for å stå sterkere i relasjon til arbeidsgiver, og derfor holdes selvstendige næringsdrivende, sammen med freelancere og andre med andre tilknytningsformer utenfor diskusjonen når organisering tematiseres. Tallene i figur 2 viser sysselsatte, og inkluderer altså både arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende. Andelen selvstendige i arbeidsmarkedet har generelt vært stabilt over tid, og har ifølge AKU ligget mellom 5,6 prosent og 6,3 prosent siden 2008 (Nergaard 2016b:62-63). Ettersom antallet sysselsatte har økt over tid, har også det absolutte antallet selvstendige økt. I alt, uavhengig av utdanning og når primærnæringene ikke regnes med, var det ifølge AKU om lag 149 000 selvstendige på et gitt tidspunkt i perioden 2013-2015 (Nergaard 2016b:65).¹ Akademikerne, og en del andre organisasjoner organiserer ikke bare arbeidstakere, selvstendig sysselsatte kan også være medlemmer. Hos Akademikerne var det i alt 15 365 næringsdrivende medlemmer i 2017. Når SSB lager tall for lønnstakere fjernes som nevnt fagorganiserte som ikke nødvendigvis arbeider og mottar lønn, som er studenter, pensjonister, selvstendige mv. Det er mulig det blant de næringsdrivende medlemmer finnes personer som ikke nødvendigvis er sysselsatt (lengre), men som har drevet slik virksomhet og fortsatt er medlemmer. I dette notatet har vi ikke mulighet til å bruke AKU og følge opp analysene til Nergaard (2016b) for høyt utdannede, men må holde oss til LKU. I følge LKU 2013-2016 er 5,2 prosent av de sysselsatte med master eller høyere utdanning selvstendig sysselsatt, når primærnæringene er ekskludert. LKU gir ikke mulighet til å estimere hva en andel på 5,2 prosent betyr i absolutte tall direkte, men den viser at selvstendige med høy utdanning utgjør 14 prosent av alle selvstendige. Ettersom det ifølge Nergaard (2016b) var om lag 149 000 selvstendige i perioden 2013-2015, kan vi anslå at rundt 20 900 personer med høyere utdanning var selvstendig sysselsatte.

Fremskrivninger av antallet høyt utdannede er bare tilgjengelig for sysselsatte, tallene finnes ikke for arbeidstakere (Eggen & Røtnes 2017). Det er vanskelig å vite om antallet selvstendig sysselsatte vil øke i årene som kommer, men vi forutsetter at andelen holder seg stabil slik den har vært de senere årene. Det er uansett viktig å ha in mente at antallet med master eller høyere utdanning som beskrives her altså ikke tar utgangspunkt i arbeidstakere/lønnstakere, som er den sentrale gruppen i diskusjoner rundt organisering i arbeidslivet.

Veksten i antall sysselsatte med master eller høyere utdanning innebærer, som vi har sett, at Akademikernes medlemsgrunnlag har økt, og at Akademikernes relative størrelse, sammenlignet med andre hovedorganisasjoner, har gått opp over tid. Dersom antallet og andelen arbeidstakere med høyere utdanning fortsetter å øke vil det kunne innebære at Akademikernes medlemsmasse om en del år blir klart større enn i dag, mens den relative størrelsen til hovedorganisasjoner som i større grad organiserer arbeidstakere med lavere utdanning enn master vil reduseres. Som en del av dette notatet lager vi derfor anslag på antall medlemmer Akademikerne kan ha frem i tid, gitt anslag på antall sysselsatte med masterutdanning eller mer fremover.

Vi tar utgangspunkt i de mest oppdaterte fremskrivningene av behovet for akademikere fremover (Eggen & Røtnes 2017). Slike fremskrivninger er relativt usikre. Fremskrivningene til Eggen og Røtnes (2017) baserer seg på tall fra 2011, og hviler på forutsetninger og antagelser om teknologiske endringer, utvikling i total sysselsetting, om innvandring og

---

¹ Det er en del som er arbeidstakere, og som ved siden av et ansettelsesforhold også er selvstendig næringsdrivende som et biyrke. Bi-sysselsetting regnes ikke med her.

avgang fra arbeidslivet. Jo lengre frem i tid, jo vanskeligere er det å treffe med forutsetningene og antagelsene. Tallene er usikre også etter relativt kort tid. For eksempel anslår Eggen og Røtnes (2017) at behovet for arbeidskraft med master eller høyere utdanning vil være på 270 000 sysselsatte personer i 2016, mens registerbaserte tall fra 2016 viser at det faktisk var 282 500 personer med høyere utdanning sysselsatt (tabell 14). Allikevel, framskrivningene kan indikere en retning, gi en pekepinn.

Antall sysselsatte og sysselsatte med master eller høyere utdanning i årene fremover

---

Basert på nevnte framskrivninger skal antallet sysselsatte i Norge øke kraftig i årene fremover, og veksten i antall sysselsatte med høyere utdanning blir noe kraftigere enn for arbeidsmarkedet som helhet. Eggen og Røtnes (2017) anslår at antallet sysselsatte med master eller høyere utdanning skal øke til 430 000 personer i 2035, nesten 150 000 flere enn i 2016. Sysselsatte med master eller høyere utdannelse vil ifølge denne fremskrivningen utgjøre om lag 13 prosent av alle sysselsatte i 2035, mot 11 prosent i år 2016 og 2025.

Tabell 14. Total sysselsetting, og med master eller høyere utdanning i 2016, 2025 og 2035.

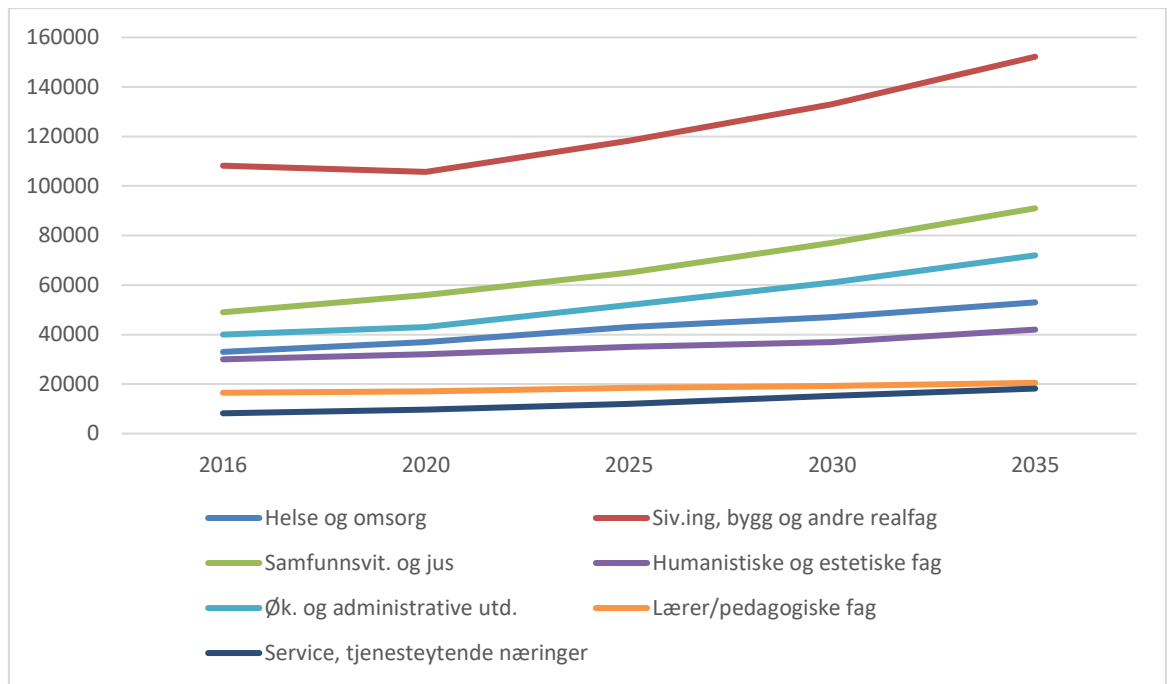
	2016	2025	2035
Totalt	2591904	3000000	3290000
Med master eller høyere utdanning	282285	340000	430000
Andel av total sysselsetting med master eller høyere utdanning	11	11	13

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk fra SSB for 2016. Tall fra Eggen og Røtnes (2017:15-16, figur 14.11 og 14.14) for 2025 og 2035.

Som vist tidligere i notatet organiserer Akademikerne i større grad tradisjonelle profesjonsgrupper, som leger etc., og i mindre grad arbeidstakere med master eller høyere innenfor fagfelt som for eksempel økonomi og administrasjon. Hvilke av disse fagfeltene som øker i antall er derfor relevant for å forstå Akademikernes muligheter for å øke organisasjonsgraden blant høyt utdannede. Eggen og Røtnes (2017) forventer at veksten i antall sysselsatte blant høyt utdannede vil variere (figur 3). I figur 3 har vi hentet ut tall fra en rekke figurer som tar for seg forventet vekst innenfor ulike fagfelt hos Eggen og Røtnes. Figuren viser at det er ventet en høy vekst blant ingeniører og andre med høy utdannelse innen ulike realfag, innen samfunnsvitenskap og jus, og innen helse og omsorg, der blant annet leger befinner seg.

Figur 3. Sysselsatte med høyere utdanning, etter ulike fagfelt i perioden 2016-2035.

Kilde: Eggen og Røtnes (2017)

Antall medlemmer hos Akademikerne i årene fremover

Akademikernes evne til å organisere disse gruppene frem til nå har variert relativt sterkt. Vi har brukt resultatene i tabell 10, og det den sier om Akademikernes evne til å organisere arbeidstakere innen ulike fagfelt, til å estimere antallet Akademikermedlemmer i årene som komme, gitt Eggen og Tøtnes sine fremskrivninger (figur 3). Ha in mente at tabell 11 baserer seg på organisering av arbeidstakere, mens tallene fra Eggen og Røtnes (2017) er for sysselsatte. Anslagene legger dermed til grunn at Akademikerne klarer å organisere en like høy andel selvstendig sysselsatte som arbeidstakere. Resultatene kommer frem i figur 4. I figuren har vi estimert antall medlemmer dersom Akademikerne organiserer en like stor andel som de har gjort i perioden 2013-2016, og dersom de generelt organiserer 2 prosent færre, og 2 prosent flere. Endelig har vi estimert hva som vil skje om Akademikerne generelt organiserer en like stor andel av de med høy utdanning som de har gjort, men klarer å organisere en høyere andel av de sysselsatte innenfor økonomi og administrasjon (30 prosent av alle) og innenfor naturvitenskaplige fag, og håndverk og tekniske fag (50 prosent av alle).

Figur 4 baserer seg på levekår 2013-2016, kombinert med Eggen og Røtnes (2017) sine tall for antallet høyt utdannede sysselsatte innen ulike fagfelt fremover. Som nevnt er Eggen og Røtnes sine anslag for lave allerede i 2016, sammenlignet med hva den registerbaserte statistikken sier om antallet sysselsatte innen ulike fagfelt. Når disse to relativt usikre kildene kombineres blir antallet medlemmer hos Akademikerne i 2016 en god del for lavt. Tabell 2 viser at Akademikerne hadde 134 589 medlemmer i 2014, og ettersom Akademikerne har hatt en medlemsvekst nesten alle år de senere år er det grunn til å anta at de ikke har færre yrkesaktive medlemmer i 2016 enn de hadde ved utgangen av 2014. Estimeringene fra kildene over gir imidlertid kun 103 423 medlemmer, noe som åpenbart er feil, og som understreker usikkerheten i disse anslagene. Vi mener allikevel at disse to kildene kan si noe om mulig medlemsvekst, gitt Akademikernes evne til å organisere høyt utdannede innenfor sitt nedslagsfelt. For å få anslagene om vekst til å gi mer mening justerer vi først alle tallene slik at de «stemmer» med antallet medlemmer hos Akademikerne ved starten på 2015 (31.12.2014), og vi justerer opp anslagene for de senere årene på samme måte.² Det vil si at vi legger til grunn at disse datakildene, og kombineringen av dem, har den samme underestimeringen i årene fremover som de hadde for 2016.

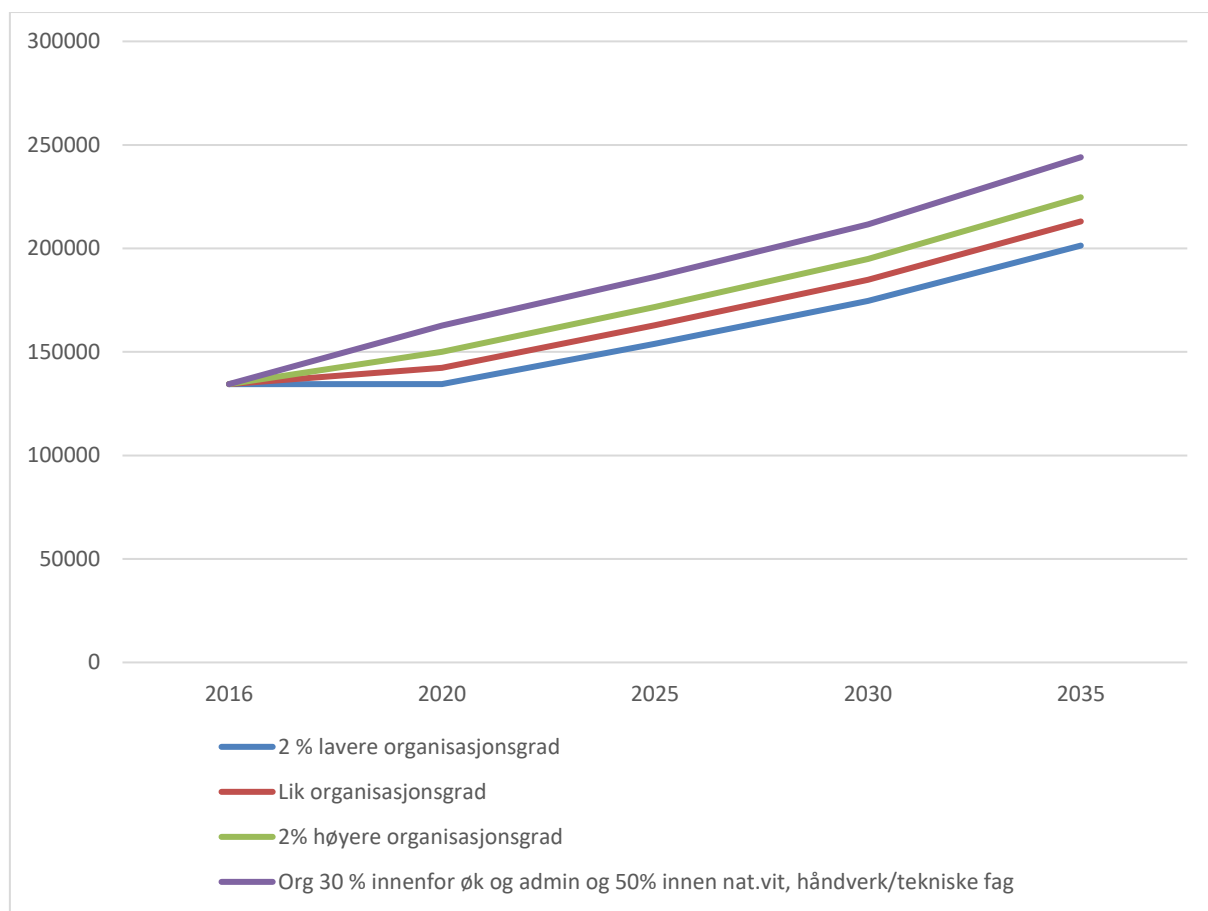
Figur 4 viser at antallet Akademikermedlemmer uansett vil vokse på grunn av veksten i antallet sysselsatte i arbeidsmarkedet, og veksten i antallet med master eller høyere utdanning. Antallet medlemmer vil allikevel kunne variere ganske kraftig avhenger av Akademikernes evne til å tiltrekke seg medlemmer. Dersom Akademikerne innen alle fagfelt organiserer 2 prosent færre enn i dag vil de ha om lag 201 000 medlemmer i 2035, mens de vil ha 213 000 medlemmer med dagens evne til organisering av høyt utdannede. Klarer Akademikerne å øke organisasjonsgraden med 2 prosent fra det de hadde i 2013-2016 vil de ha om lag 225 000 medlemmer i 2035, og dersom de klarer å øke sin organisasjonsgrad

---

² Alle tallene i de opprinnelige anslagene er ganget opp med 1,3.

innenfor fagfeltene økonomi og administrasjon til 30 prosent og innenfor naturvitenskapelige fag, håndverk og tekniske fag til 50 prosent samtidig som de organiserer en like høy andel ellers, vil antallet medlemmer i Akademikerne kunne være rundt 244 000 i 2035.

Figur 4. Antall Akademikermedlemmer blant sysselsatte med høyere utdanning, gitt ulik vekst innen fagfelt i perioden 2016-2035, og gitt ulik utvikling i Akademikerne evne til å organisere sysselsatte i denne gruppen.

Referanser

- Drange, I., Nergaard, K. & Steen, A. H. (2017). *Organisering av de uorganiserte*. Oslo: Afi, HIOA.
- Eggen, F. W. & Røtnes, R. (2017). *Framtidens behov for akademikere*. Oslo: Samfunnsøkonomisk Analyse Rapport 73-2017
- Nergaard, K. (2016a). *Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2014*. Oslo: Fafo-notat 2016:07
- Nergaard, K. (2016b). *Tilknytningsformer i norsk arbeidsliv: Nullpunktsanalyse [Contract forms in norwegian work life: Baseline analysis]*. Oslo: Fafo-rapport 2016:07
- Nergaard, K. (2017). Antall fagorganiserte og organisasjonsgrad i Norge. <http://www.arbeidslivet.no/Lonn/Fagorganisering/Antall-fagorganiserte-og-organisasjonsgrad-i-Norge/> Hentet 19.01.2018, 2018
- Nergaard, K., Barth, E. & Dale-Olsen, H. (2015). Lavere organisasjonsgrad, et spørsmål om nykommere? *Søkelys på arbeidslivet*, 32(01-02), 91-110
- Nergaard, K. & Svalund, J. (2009). *Fagorganisering blant arbeidstakere med høyere utdanning*. Oslo: Fafo-rapport 2009:22

Akademikerne og organisering av høyt utdannede arbeidstakere

I dette notatet beskrives organisering av høyt utdannede arbeidstakere, med et særskilt blikk på Akademikernes evne til å organisere arbeidstakere som kan være medlem i organisasjonen. Vi fokuserer på Akademikernes organisasjonsgrad innenfor ulike utdanningsretninger og sektorer, noe som kan gi forståelse av hvor Akademikerne, og andre hovedorganisasjoner som organiserer høyt utdannede arbeidstakere, har muligheter for å rekruttere nye medlemmer.

Arbeidsmarkedet i Norge er i endring. Antallet sysselsatte har økt kraftig de senere årene, og det samme har antallet arbeidstakere med høyere utdanning. I tillegg til en beskrivelse av organiseringen blant utdanningsgruppene i Norge slik den er nå, beskrives også potensialet for organisering av høyt utdannede arbeidstakere fremover, gitt prognoser for sysselsetting og behov for arbeidstakere med høyere utdanning frem til 2035.

Borggata 2B
Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-notat 2018:03
ISSN 0804-5135
Bestillingsnr. 10268